

(magyarázat: a levél íróinak aláhúzásai fekete vonallal aláhúzva, míg a címzett, illetve a dokumentumot tanulmányozók által aláhúzott szavak sárga, illetve a nagyon vastagon aláhúzottak zöld kiemeléssel vannak jelölve)

A Nemzeti Színház Művészeti Tanácsának
levele
Darvas József elvtárshoz.

Kedves Darvas elvtárs!

Olvastuk múlt vasárnapi cikkét a „túllicitálásról”, melyben írja, mennyire elszomorodott a Nemzeti Színház taggyűlési jegyzőkönyvében, azon a durva, kispolgári, anarchista hangon, melyet néhány művészünk a Színházi Főosztály vezetőjével szemben használt.

Mi nagyon örülünk ennek a cikknek, Darvas elvtárs. Örülünk, mert látjuk, hogy foglalkozik velünk, gondjainkkal, bajainkkal. De ugyanakkor nagyon sajnáljuk, hogy tévesen, rosszul tájékoztatják Önt. Ez a nemzetiszínházi művészcsoporthoz – éppen most lesz tíz éve – Major Tamás vezetésével megindította a színházak vérkeringését. Bablevesen, koplalások, nélkülözések között versbeillő lendülettel vetette bele magát hazánk szellemi újjáépítésének rohammunkájába s azóta is a magyar színházi kultúra fejlődésének erjesztője [itt valószínűleg „terjesztője” kellene álljon], élesztője, legszilárdabb bázisa és magja. Két színházunkban kb. 6.000 estét játszottunk végig azóta, majdnem mindig telt házak előtt, és sok-sokmillió forintot vettek be pénztáraink. Ebben a pillanatban 22 repertoár-darabunk fut és hét új bemutatóra készülünk. Tehát ez a rohammunka – sajnos – ma, tíz év után is fennáll, melynek eredménye csak az lehet, hogy tíz-tizenöt évvel korábban leszünk munkaképtelenek, mint „illenék”. Tehát megrövidül az életünk, alkotóképességünk, ezt mi világosan látjuk, érezzük, de vállaltuk és vállaljuk. Nem hisszük, hogy ez kispolgári tulajdonság. Kispolgárnak nincs hivatása, csak jövedelme. Anarchista pedig nem vállal egyetlen évtized alatt két emberöltőre való munkát.

Darvas elvtárs azt írja, hogy a mi bírálatunk, amely a Népművelési Minisztérium Színházi Főosztályának vezetőjével szemben elhangzott: jogos volt és még az élessége is indokolt. De elszomorította a durva hang. Őszintén örülnénk, ha egyszer körünkbe jönne és nyugodtan elbeszélgetne velünk művészi, elvi, játéktípusbeli és műsorpolitikai problémáinkról. Sok minden tisztázódhatnék egy ilyen termékeny beszélgetés kapcsán a haladó magyar színészet egyetemes hasznára, javára. Kiderülne, hány éven keresztül próbáltunk beszélni lágyan, „finoman”, fuvolaszóval. Kiderülne, mi az oka annak az áldatlan, majdnem ellenséges állapotnak, amely a Színházi Főosztály és nemcsak a Nemzeti Színház, és nemcsak a fővárosi színházak, de az egész magyar színészet között egyre inkább élesedik, feszül?! Mi az, amit mi, haladó, gyakorló művészek színházellenes, talmudista, baloldali elhajló: végeredményben dilettáns, kártékony, ellenséges tevékenységnek látunk és érzünk?! Személy szerint ki vagy kik felelősek azért, hogy a kiváló Sztanyiszlavszkij-rendszert és módszert az egész magyar színészet megutálta, rossz fordításokon és rossz értelmezéseken keresztül, a Színházi Főosztály vezetőjének és képviselőjének „kulturpolitikai” terrorja miatt, mely egyidőben majdhogynem az ÁVH-val fenyegetett? Kik harcolnak legeredményesebben az új magyar darabok színreviteléért, vagy kik és milyen szempontok bénítják ezeknek létrejöttét?! Ki felelős például Németh László „Galilei” c. darabjának több mint egy éve tartó elfektetéséért? Ki felelős fővárosi színházaink sematikus műsorpolitikájának teljes csődjéért?! Ki felelős a magyar színházi kultúra haladó hagyományainak hosszú esztendőkön keresztül való megtagadásáért, kiaknázatlanságáért?! Ki felelős a Színház- és Filmművészeti Szövetség politikai munkájának gittegyletté zsugorodásáért?! Ki felelős, hogy mi hat-nyolc hétig nem tudunk próbálni színpadjainkon, mert a Főosztály nem „szentesíti” műsortervünket?! Ki felelős azért, hogy az elmúlt esztendők folyamán művészeink zöme még saját költségén sem utazhatott sem Keletre, sem Nyugatra élményért, anyagért, további erjesztő [?] fejlődésünk érdekében?! Ki felelős azért, hogy az összes népi demokráciákkal ellentétben, a budapesti

Nemzeti Színház az egyetlen, amely nem „kiemelt” színház, de az összes többiekben sem valósult meg az igazságos teljesítménybér / nagyobb nivójú több munkáért több fizetés! – hogy idáig torzulhatott az antiszociális bérezés?!

Helyszűke miatt nem folytatjuk még most azzal a negyven kérdéssel levelünket, melyet majd be-szélgetésünk folyamán – őszintén reméljük – módunk lesz feltenni.

Párttitkárunk a nyáron kint töltött néhány hetet Kelet-Németországban. Beszámolt róla, hogy a berlini színházak igazgatói saját belátásuk szerint, saját felelősségükre összeállítják színházuk évi mű-sortervét és megküldik a szakminisztériumnak is. Nem jóváhagyás, hanem tudomásulvétel végett. Kö-rülbelül ugyanez a helyzet a cseh és a lengyel színházterületén is. Ez az elmúlt nemzetszínházi évti-zed a magyar színház történet egyik legfontosabb, legértékesebb és legizgalmasabb szakaszává nőtt. **En-nek a munkának művészi jelentőségét a kortársak fel sem tudják mérni. A Főosztály legkevésebbé.** Titok az Keleten és Nyugaton egyaránt, és bármelyik futballistánk tokszalogjáról többet tudnak Moszkvától Londonig, mint erről. A Színházi Főosztály vezetői évek óta kerékkötői ennek a művészi munkának, fejlődésnek. **Majör tragikomikus helyzetben él és dolgozik: saját pártjának közép-kádereivel kell harcol-nia, saját pártjáért, tehát saját hazánkért, saját színházi kultúránk egészséges, szabad fejlődéséért.** Mi színházunkon belül teljesnek érezzük a demokráciát és nem hisszük, hogy félteni kéne tőlünk saját eredményeinket, sem az állami fegyelmet. Hiszen például a pénzbüntetéseket eltörlésével még a pár perces próbakésések is megszűntek, pedig valamennyien két ember megfeszített munkáját végezzük. A tekinté-lyét sem rágcsáljuk vagy járatjuk le senkinek, aki számunkra érték, vagy akinek előttünk hitele van. És ez a kör nagyon népes, nagyon tág. Benne van még a legapróbb parcellán dolgozó paraszt is, – ha jól műveli a földjét. Viszont nem tudunk „tekintéllyel” avatni senkit, ha neki magának nincs hitele. Színhá-zunkon belül sokszor izzó viták folynak. Hol az igazgatónak, hol a rendezőnek, hol a tagságnak van iga-za. És így mindig előbbre jutunk. A Színházi Főosztály a régi hadsereg K. u. K. modorában nem vitázik, nem tanul, nem fejlődik – csak parancsol.

Gellért Endre, a főrendezőnk, ugyanezen a taggyűlésen elmondta, milyen sorvasztó, gúzsba-kötött, bénító kultúrpolitikának tartja, ha a színházművészetnek csak annyi lenne vagy lehetne a feladata, hogy a mindenkori napipolitika nyomában kullogjon és ne mutathasson előre bátran és szabadon.

Az új szakasz politikája annyi ponton talált hibát, javítanivalót nehéziparunkban, könnyűipa-runkban és a parasztkérdésben. Miért ne remélhetnék többek közt a Nemzeti Színház, az összes többi színházak művészei is, hogy **a Színházi Főosztály több esztendő óta bebizonyosodott és kipróbált rossz munkája, hibás személyi összetétele** vagy megváltozik és megjavul, vagy **hatáskörében illendő helyére zsu-gorodik?! Akad-e egyetlen olyan magyar színész, aki jobban hisz Kende Istvánnak, bármilyen műv-észi vagy kultúrpolitikai kérdésben, mint Majornak vagy Gellértnek?! Hogyan kerülhet a Nemzeti Szín-ház igazgatósága és tagsága olyan helyzetbe – éppen elmúlt tízesztendei munkássága nyomán – hogy a Színházi Főosztály vezetői olyan bizalmatlanul, olyan ellenségesen kezeljék, mint valami reakciós ellen-forradalmi csoportot?!**

Mi nem értünk egyet az Írószövetség bizarr ötletével, hogy a Színházi Főosztályt meg kell szűn-tetni. Nem. De mert a legjobb szándékú dilettáns is kártékonyvá válik, ha olyasmit bíznak rá, amihez nem ért, egyedül a személycsere vezethet jó eredményre. De mert használható, értékes művészt nem valószínű, hogy íróasztal mögé lehessen dugni, **nyilván egy másik „civil” kerülne a Főosztály élére, ha-sonló túlzott túllicítáció, túlméretezett hatáskörrel / és talán ez a hatásköri túllicítálás a hiba gyökere / aki megint percek alatt szakértővé avatná magát, ugyanolyan ridegen, értetlenül és szeretetlenül nézné a művészek munkáját, mint az elődje, ugyanúgy nem ismerné el az eredményeket és az elődjéhez hasonló rossz ízléssel és személyi hiteltelenséggel, sematikusan, a művészi munka téves, hibás értékelésével és jutalmazásával, továbbra is felborítaná az egészséges, valódi fejlődés egyensúlyát.**

Mi változatlanul megfeszített erővel folytatjuk munkánkat, látjuk hibáinkat és látjuk eredménye-inket. Egész tagságunk minden nap, minden este a tehetségével bizonyítja, hogy a legkomolyabb felelő-séggel veszi ki részét a békeharcban. Hiszük, hogy az a jó kultúrpolitika, amely a párthoz közel hozza a tömegeket, és hiszük, hogy jól „politizáltunk” az elmúlt tíz évben is, mert egyre jobban játszottunk,

játszunk és fogunk játszani. Ezt csináltuk a Főosztály létrejötte előtt is. És azóta is a Főosztály torz értékmérője, értetlensége ellenére is, a költő szavával, ki „... a tudatos jövőbe lát...”, de az biztos, hogy ennél a verssornál József Attila nem Kendére gondolt.

Tanácsválasztás után áll az ország. Egy-egy tanácstagot a tömegek bizalma állított a helyére, vagy mozdított el onnan. A Nemzeti Színház Művészeti Tanácsa, egész tagsága, a fővárosi színházak, az egész magyar színészet hosszú évek keserves tapasztalatai alapján: „nem szavaznak további bizalmat Kende Istvánnak”.

„Nem választjuk meg.”

Kedves Darvas elvtárs! Szeretettel, örömmel várjuk. A jó művészbbe vetett bizalommal várjuk hozzánk, hogy folytathassuk ezt a beszélgetést a tiszta, igaz ügy érdekében, mindnyájunk okulására, népünk, önmagunk javára. Ezért kérjük, jelöljön meg egy időpontot, amikor a Művészeti Tanács tagjaival a levélben foglaltakat együttesen meg tudnánk beszélni.

Elvtársi üdvözlettel

Budapest, 1954. november 26.

a Nemzeti Színház Művészeti Tanácsa:

Balázs Samu
Básti Lajos
Bessenyei Ferenc
Bihari József
Gobbi Hilda
Gózon Gyula
Maklár Zoltán
Mészáros Ági

Olty Magda
Rajczy Lajos
Somogyi Erzsi
Szemethy Endre
Szörényi Éva
Tompá Sándor
Tőkés Anna
Ungvári László
Várkonyi Zoltán